

EESTI TEADUSTE AKADEEMIA JA EESTI KIRJANIKE LIIDU AJAKIRI

VÄIKESE RAHVA „SUURED LOOD” – RAHVAJUTTUDE KAUDU KONSTRUEERITUD ENESEESITLUSEST

EDA KALMRE

Identiteedile omistatakse lihtsustatult kahetist iseloomu: esmalt peaks ta väljendama kestvust, jäävaid väärtusi ja tundeid, teisalt aga ka teistest eristumist (Mathisen 1993: 37). Identiteeti on defineeritud kui sotsiaalse suhtlemisega seotud mõtlemis- ja käitumismalli, mida rahvus oluliseks peab. Rahva enesemääratlus muutub pidevalt vastavalt inimestevahelistele suhetele riigi sees ja riikide vahel (Aarelaid 2012). Kõik need kontseptid viitavad sellele, et identiteeti tuleks suhtuda kui ajalooliste protsessidega seotud dünaamilisse fenomeni.

Eestlaste rahvusliku ärkamise ajal XIX sajandil oli tollaste autorite Jakob Hurda, Carl Robert Jakobsoni, Johann Voldemar Jannseni jt kultuuritegelaste põhimureks kinnitada ühiskondlikku mõtet ja usku nii väikese rahva püsimisse ja elujõusse (Kruus 1939). Rahvusliku ajaloomälu loojaid kummitas kuni XX sajandi alguseni mure kangelasliku mineviku puudumise pärast. Tänapäeva Eesti ajaloolased on kirjeldanud väikerahva identiteeti kui rahvusliku identiteedi määravamat osa, millest tulenevalt oli eestlaste võime ja tahe muuta ümbrust suunatud sissepoole, enda elu korraldamisele, mitte teiste allutamisele ja valitsemisele. Eestlaste rahvusliku identiteedi osaks on peetud ka oskamatus väikerahva identiteediga hakkama saada ja sellega rahulduda (Karjahärm 1995: 2053; Kukk 2003: 103). Ajaloolaste arvates on mitte-

dominantse väikerahva ajalool palju raskem vastata rahvusliku retoorika ootustele ning leida piisavalt säravaid eeskujusid minevikust (Kukk 2003: 99). Eestlaste enesehinnangut on paratamatult kujundanud negatiivsete kogemuste ja eeskujude rohkus (Tamm 2003: 63).

Kogudes ja süstematiseerides mitmete aastate jooksul materjali tänapäeva muistendite ja kuulujuttude antoloogia tarvis, korjus väike valik tekste, mis minu arvates väärivad eraldi tähelepanu. Seda enam, et ka rahvusvahelises folkloristikas – mõtlen eelkõige viimaste kümnendite jooksul maailmas arendatud tänapäeva muistendite ja kuulujuttude diskursust ja paljusid ilmunud tekstikogusid – on need siiamaani jäänud peaaegu tähelepanuta. Liigitasin need tekstid kohe alguses pealkirjaga „väikese rahva suured lood”.

Millega on tegemist ja millest need lood jutustavad?

Need räägivad sellest, et terve rida maailmakuulsaid isikuid on sünnipäralt eestlased. Napoleon, Uljanov Lenin, Harry S. Truman, leedi Diana, Boriss Becker, Ayrtton Senna da Silva, Boriss Jeltsin, Benito Mussolini, Franklin Delano Roosevelt – see on väike nimistu ajaloolistest isikutest, kelle eesti päritolu on kuulduste järgi üles kerkinud erinevatel aja(loo)perioodidel, osa neist lähiajal. Eelpoolnimetatud kuulduste jälgi ajades olen sattunud paljudele erinevatele allikatele ja levikukanalitele, nagu suuline pärimus, arhiivitekstid, mälestused, päevaraamatud, ajalookäsitlused, trükiajakirjandus, internet, kino, televisioon.

Vaadeldes seda üsna eritekkelist materjali, konkreetseid jututekste, tekis kõigepealt küsimus, kas tegemist võib olla ajaloo analoogse rahvapärase (soov)tõlgendamisega nagu XIX sajandist, rahvuse ärkamise ajast, meieni kandunud vanade päritolulugude puhul. Nood lood räägivad sellest, kuidas suguvõsa sai alguse Eestisse jäänud rootsi sõdurist või vaarisa oli paruni sohipoeg. Jutte kõrgemal ja paremal järjel esivanematest on eestlaste perepärimuses palju, neid on oluliseks peetud ning järjekindlalt edasi antud. Tõsi küll, saksa ülikutest põlvnemise teemat pole jutustajad rahvaluule kogumise algaegadel, s.o XIX sajandi lõpul ja XX sajandi alguses, vähemalt enda kohta olnud mitte eriti altid jutustama. See on olnud rohkem kogukonna- või suguvõsasisene pärimus, sest kui rootsi sõdurit ei samastatud XIX sajandi lõpul vallutaja ning rõhujaga, siis saksa parunit, kes rakendas esimese öö õigust või pidas enese tarbeks kena toatüdrukut või mõisateenijat, ühelt poolt vihati, teisalt aga ka imetleti. Sellise vastandliku suhtumise näited on mõisa ja talupoegade suhteid kajastavates rahvajuttudes väga iseloomulikud. Neis juttudes „kumab läbi väikese orjastatud rahva mentaliteet, kus peale hirmu ja vihkamise on tajutavad ka salajane austus, ihkamine, alalhoidlikkus ja kavalus ning ühtviisi nii viha- kui uhkuseasi on saksa veri eestlaste veres” (Kalmre 2010: 182). Ühe eestlaste ajalooteadvust ebakindlaks muutva tegurina on märgitud dominantse baltisaksa kultuuri mõjutusi ja kaasamist eesti rahvusluse ülesehitamisel (Kukk 2003: 103; Veidemann 2000: 1821). Tõsi-asi on see, et eestlased on talupojarahvas, kellel pole olnud oma ülikkonda, ja neil napib nii suuri nimesid kui ka kangelasi. Eelpoolviidatud päritolulood viitavad omal moel eesti ja baltisaksa ajaloo ning kultuuride ühitamispüüdlusele. See tähendab, et neis rahvajuttudes väljenduvad nii problemaatilised ja vastuolulised tunded baltisaksa aadli suhtes kui ka see, et eestlaste isiklik ja rahvuslik ideaal seostub ikkagi baltisaksa päritolu ja kultuuriga.

Aga kas nendegi eespool nimetatud tuntud isikute eesti päritolu rõhutatavate lugude puhul on tegemist eestlaste kollektiivsete unelmate ja soovidega, igatsusega kõrgema päritolu järele? Või mida võiks pakkuda sarnase eritekkelise jutuempiriika lähem vaatlus?

Muistendi ja kuulujutu paradigmast

Kogu materjali vaadeldes on ilmne, et see rahvusliku ja personaalse identiteediloomega seotud teema on kõige rohkem kanaliseeritud tänapäeva muistendite, kuulujuttude, aga ka eespool nimetatud rahvajutužanride temaatikat viljelevate meediaaudiste, kirjanduslike fiktsioonide, novellikeste ja filmijutustuste keelde.

Jutužanridena on muistendid ja kuulujutud tihti nii sisus kui ka vormis üsna kattuvad.¹ Vahetegemine on võimalik kindlakujulise jutustava vormi alusel: muistendil on fikseerunud eepiline sisu, see sisaldab narratiivi kompleksseid struktuure (Kalmre 2008: 29). Kuulujutt ehk kõmu võib olla ka ühe-lauseline mittenarratiivne seisukohavõtt (Turner 1993: 4; vt ka Fine 1997: 742; Kalmre 1996: 142–144; Dégh 2001: 83–96 jmt). Mõlemad väljendavad mingit uskumust. Möödunud sajandi viimastel kümnenditel folkloristikas kasutusele tulnud määratlus *tänapäeva muistend*, *linnamuistend*² asetab žanri enam tänapäeva ja viitab sellele, et need jutud võivad vanade teemade ja motiivide kõrval sisaldada ka moodsaid praegusaja muistendeid väga erinevates olekutes ja vormides. Neid tuntud juttude tekste, motiive, käitumise ja suhtumismalle, interpretatsioone, neil põhinevat ikonograafiat ja kontseptsioone esineb kogu tänapäeva kultuuris ja meedias. Donna Wyckoff (1993: 2) määratleb tänapäeva muistendeid kui segažanri: nad on sõnalisel väljendusel põhinevad kuulujutulised lood, mis räägivad näiliselt tõestest ja suhteliselt lähedastest sündmustest ning ringlevad kogukonnas kui ebateadlik, loominguline, kollektiivne vastus mõnele kogukonna vajadusele.

Kuulujuttude ja muistendite puhul ei olegi niivõrd oluline žanride tuvastamine, kui võrd neid jutte tekitava sotsiaalse protsessi jälgimine (Fine, Ellis 2010: 4). Meie juhtumil siis see, kuidas eestlased on erinevatel aegadel nende lugude kaudu end kujutanud, oma soove ja ideaale väljendanud. Kokkuvõttes taanduvad need teemad ju rahvuslikule ja personaalsele identiteediloomele ning muistendid ja kuulujutud kui usundilised lood on osa sotsiaalsetest protsessidest, mis on seotud kultuurilise representatsiooni ja selle levitamise-ga.

Taani kirjaniku Hans Christian Anderseni päritolulugude tänapäeva diskursust muistendite ja kuulujuttude võtmes analüüsinud Kristen Møllegaard (2006: 28–29) on täheldanud, et paradigmade puhul, mis juhivad rahvusliku eneserepresentatsiooni, on pärimuse loomine ja esilekerkimine rahvusliku identiteedi defineerimise protsessis eriti ilmne. Kristen Møllegaard käsitleb oma artiklis Hans Christian Anderseni tänapäevast päritolulugude diskursust, mis toetub mitmele versioonile kirjaniku põlvnemise kohta. Neist populaarsem ja jutuliselt arendatum on lugu kirjaniku kuninglikust päritolust, mis väljendab nii taanlaste populaarset uskumust kui ka kõrgema sünnipära ihalust.

¹ Muistendi ja kuulujutu karakteristikatest vt Kalmre 2008: 28–30.

² Tavalises kõnepruugis kasutatakse sedalaadi juttude märkimisel ka inglise keelest otse tõlgitud väljendit „linnalegend“ (*urban legend*).

Selle teema puhul on oluline nentida, et tegemist ei ole muidugi millegi eestlastele või taanlastele ainuomase nähtusega, sest jutu käigus ilmnenud motiiv kangelase kõrgemast sünnipärast või väetima tegelase edenemisest kõige kõrgemaks on ilmselt väga vana, seda kohtab nii muinasjuttudes kui ka müütides. Sedasama ainst on viljeldud rohkesti nii kirjanduslikus loominguks kui ka tänapäeva popkultuuri teostes.

„Suured lood” – varasemad näited

„Väikese rahva suurte lugude” vanemate tekstinäidete leidmine saab tagantjärele olla üsna juhuslik, sest selliseid kuulujutte ei ole varem rahvaluule alla liigitatud. Need kuuldused on enamasti olnud seotud aktuaalsete sündmustega, mõjutatud päevakajalistest olukordadest. Seega ei saa nende eluiga olla eriti pikk. On siiski olemas üks tore näide Eesti Rahvaluule Arhiivist.³ 1974. aastal saatis korrespondent Villem Viirmann arhiivi Vene-Jaapani sõjaga⁴ seotud pärimust, laule ja jutte. Nende hulgas on ka kelleltki Mihkel Pärtli-selt kuulud jutt sellest, kuidas ta Vene-Jaapani sõja ajal jaapanlaste kätte vangi langenuna kohtab seal Jaapani kindralit, kes osutub ehtsaks eesti meheks. Tänu tolele kindral Ojamale said kõik vangis olevad eestlased nüüd erilise kohtlemise osaliseks. Neid teenindati eraldi ja „valgetes kitlites teenijad käisid laudade vahel”.

Jutus hargneb kunagi kohalikule parunile vastu hakanud tubli eesti poisi muinasjutuline edulugu.

[Ojama] olnud eestlane. Tema käinud Rakveres koolis. Suvel läinud isaga seltsis mõisa sõnnikut vedama. Parun tulnud vastu ja isa võtnud mütsi peast, aga tema läinud rahuga edasi. Siis karjunud härra, et kes see molkus on, et ei tunne saksa ja löönud poisi mütsi maha.

Poiss aga võtnud härra mütsi ja visand hoopis kaugele. Varsti saadetud poiss Sahhalini saarele. Seal ei olnud tema väga valvealune olnud. Poiss teind väikse paadi ja sõit sellega merele. Sellal olnud Jaapani merel manöövrind ja poiss püütud kinni ja viidud admiralilaevale. Et olnud ilus poiss ja mõistnud keeli, jätnud ülemus teda oma kasvandikuks. Hiljem pandud sõjakooli. Kui kooli lõpetand kosind admiralilaeva tütre [RKM II 309, 592/4 (4) < Villem Viirmann (1974)].

Sama süžee oli möödunud sajandi algul ilmselt laiemalt tuntud, ning ehk teadis seda ka Juhan Jaik, kes oma 1924. aastal avaldatud „Võrumaa jutustuste” kogumikus ilmunud fantaasiajutustuse „Sisaskid” lõpus on peategelastest Jaanist päratu rikka Jaapani kindrali teinud, kes Venemaa nõrku külgi tundes Jaapani sõja ajal edukalt venelasi nuhtles. „Olevat lõpmatu rikas ja rahvas arvab, et ta siiski uhkeks läind ei ole ja ükskord enne surma veel kodumaale tagasi tuleb” (Jaik 2008: 29).

Kindlasti on aga rahva seas levinud eesti külapoisi muinasjutulisest edu-loost kuulnud August Alle, kes oma arvustuses Juhan Jaigi raamatu kohta

³ Võlgnen selle viite juhatuse eest tänu Aado Lintropile.

⁴ See 1904. aastal alanud kahe suurriigi sõda territooriumi pärast, kust ka üle 7000 eestlasest sõduri ja ohvitseri Venemaa alamatena osa võttis, on andnud ainst mitmesuguse folklooriainese tekkele. Tänaeni on tuntud mehine laul „See vene riigi säädus on ropp ja roojane...”, kus kirjeldatakse Vene-Jaapani sõja mõttetust eestlaste jaoks.

sama kuulduse oma versiooni ära toob ja kogu loo „moonameeste loraks” liigitab: „Ei mingisugust teose stiili, sisu ega meeolelu ühtlust! Ta [Jaik] jutustab vahel päris kena muinasjutu, nagu „Sisaskid”, kuid lõpp läheb täiesti sohu ja rappa, see on täielik moonameeste lora, kes Vene-Jaapani sõja ajal ka teadsid rääkida, et Jaapani vägede ülemjuhataja marssal Oyama (Oyama=Ojamaa) olevat kusagilt Jõhvi poolt ära karand eesti moonakas” (Alle 1924).

Teise maailmasõja ajal ja järel – kui eestlased lootsid omariikluse taastamisele Lääneriikide abiga – teati ja räägiti sarnaseid põlvnemislugusid üsna palju. Kõiki neidki on raske tagantjärele tuvastada, aga üht-teist ilmneb tollastest päevikutest ja mälestustest. Näiteks Jaan Roosi päevikutest⁵ ja paljudest mälestustest selgub, et Teise maailmasõja ajal ja järel levisid kuuldused tollaste juhtivate maailmapoliitikute eesti sünnipärast. Tol ajal räägiti näiteks, et Ameerika presidendid Harry S. Truman ja Franklin D. Roosevelt ning Itaalia peaminister Benito Mussolini on eesti päritolu (Roos 2000: 65, 99, 167; Hinrikus 2006: 170). Jaan Roos on kirjutanud oma päevikusse 1947. aastal: „Kohtan oma koolivenda Kullit Kalana külakoolist. Olime temaga ühe aasta õpilased. Muidugi ei tundnud me esmalt teineteist ära. Ta elab Lehtse jaama juures. Kõneleb, et Lehtse ümbruses elab palju Trumani nimelisi inimesi. Muidugi kõneldakse seal, et president Trumani vanemad on Lehtsest Ameerikasse välja rännanud. Üks tütarlaps olevat koguni Trumanile kui oma vanaonu pojale Ameerikasse kirjutanud, et ärgu ta eesti rahvast unustagu ja seisku selle rahva eest” (Roos 2000: 65).

Kui jälgida Jaan Roosi päevikuid, siis Truman oli kangelane, kellega eestlased sidusid pärast sõda erilisi lootusi. Neid lubadusi, mis ta juttude järgi Balti riikidele ja üldse välispoliitilise olukorra normaliseerimiseks olevat andnud, oli Jaan Roosi päevikutes ära toodud mitmeid. Sealsamas 1947. aasta päevikus on näiteks 27. juunil sissekanne selle kohta, et Truman on lubanud Balti riigid erilise hoole alla võtta (Roos 2000: 99).

Kõiki neid siin pakutud lugusid ühendab see, et tegemist on segastel ja rasketel aegadel, täpsemalt sõja ajal või järel tekkinud kuuldustega. Kriiside, konfliktide ja katastroofide kontekstis on niisugustel uudise vormis esitatud narratiividel muidugi eriline tähendus ja kaal (vt Kalmre 2008: 30–31) ning rahva ootusi ja lootusi ning eneseusku võivad sel ajal toita kõige absurdsemad stsenaariumid. Nii näiteks pakutakse Teise maailmasõja eel ja ajal eestlaste rahvusliku au ja riigi ning uhkuse päästjaks „eesti meest” Franklin Roosevelti. Ühest „sõja ajal kasvanud tüdruku” eluloojutustusest leidsin viite taolisele kuuldusele.

Ainult kuulujuttudest oma mõtteid toidetigi. Sest raadiod korjas Saaremaalt venelane ära. Mu meelest kõige tottram jutt levis Karja asunduses ajal, kui lahingud olid 1944 juba Tartus: „Äi Saaremaale sõda ju äi tule. Roosevelt ei lase mette sõda seia. Roosevelt ju hiidlane! Ma tea küll, ta esivanemad olid hiidlased!” (Hinrikus 2006: 170.)

⁵ Jaan Roosi (1888–1965) sõjajärgsetel aastatel peetud päevaraamatud on ilmunud Eesti Kirjanduse Seltsi väljaandel 1997–2009 ühise pealkirja all „Läbi punase öö” I–V. Varjates ennast Nõukogude võimu eest, liikus Jaan Roos põhiliselt Tartu-, Järva- ja Viljandimaal, aga ka Otepääl ja Tallinnas. Pidevalt mööda Eestit rännates sai temast kroonikakirjutaja, kes jäädvustas väga täpselt ja kartmatult rahva toleaegeid meeolusid, välisraadiost kuulud informatsiooni, ajaloosündmusi, aga ka päevakajalist folkloori (kuulujutte, muistendeid, uskumusi, laule jms).

Tegelikult ei olnud kõik toleaeagsed ootused ja lootused seotud lääneriikide vabastajatega ehk nn Valge Laeva ootamise ning sõjaleeri positiivsete kangelastega. Mõned kuuldused väljendasid ka eestlaste soovi osaleda tollasel suurel ajaloo näitelaval. Jaan Roos on 1947. aastal registreerinud ühe niisuguse kuulduse Raasiku vallast. Selle kohaselt peetakse eestlaseks Benito Mussolinit.

Siin oli läinud sajandi keskpaigaks kõstriks Magnus Muselini nimeline mees, rahvuselt eestlane. Tema onu oli rännanud Itaaliasse omal ajal. Selle onu otsene järglane olevat olnud suur Itaalia riigimees Mussolini. Nii kõneleb siinse rahva pärimus. Kiriklas käis seda mõni aeg tagasi uurimas üks vana kooliõpetaja Tapalt ja oli väga vaimustatud, et siin on tõesti olnud Muselini-nimeline köster. Nii on siis Mussolini eestlane (Roos 2000: 167).

„Suured lood” tänapäeva meedias ja kultuuris

Mitte kõik „suured lood” ei seo eestlust tuntud ajalooliste isikutega, mitmed neist jutustavad eestlase tähtsusest ajaloosündmuste käigus üldisemalt. Ajaloolane Kaido Jaanson toob ühe niisuguse näite oma populaarses artiklis Eesti ja Hiina suhete ajaloo kohta. Nimelt on Hiina bokserite ehk Ihetuani ülestõusu ajal sarnaselt muinasjutule olukorra päästnud kõige noorem ja väetim vend – eestlane.⁶

1900. aastal olid Pekingisse sisenenud rahvusvahelised sõjajõud, mis koosnesid kaheksa riigi, sealhulgas ka Vene ja USA üksustest. Selle tegevuse juures sattusid Vene ja Ameerika Ühendriikide väeosad raskustesse, sest ei suutnud luua koostööd keeleliste raskuste tõttu. Ameeriklased leidsid küll oma ridadest ühe venelase, kuid see osutus eestlaseks, kes oli immigrerinud Ühendriikidesse vene kodanikuna, kuid vene keelt paraku ei osanud. Ent kus häda kõige suurem, seal abi kõige lähem. Pärast seda kui vene üksus oli oma koosseisust ka ühe eestlase leidnud, suhtlesid mõlema XX sajandi tulevase üliiriigi üksused 20. sajandi hiidriigi territooriumil eesti keele vahendusel (Jaanson 2002).

Tundub, et paljud „suured lood” kalduvad teadlikult esitatud valetamisnaljandi žanri suunas, kus ajaloolist fiktsiooni rikastavad fantaasia ja huumor. See toob paratamatult eraldi tähelepanu jutustaja isikule ja tema motivatsioonile, sest igal sellisel fantaasial ja fantasööril on oma tagapõhi. Näiteks kirjanik Hans Christian Andersengi oli juba oma eluajal armastanud populariseerida kuuldust oma siniverelisest päritolust, luues nii paralleeli „Inetu pardipoja” sündmuste ja oma eluloo vahele. Tegelikuses ei ole taani ajaloolastel siiani õnnestunud leida ühtki tõendust tema salajasest kõrgemast sünnipärast, kuid sellest hoolimata on just see muinasjutuline versioon muinasjutuvestja päritolust osutunud populaarseks ka tänapäeval (Møllegaard 2006: 34).

Juri Lotman on niisugust käitumist põhjendanud kultuuripsühholoogilise motivatsiooni vaatepunktist. Tema arvates on tegemist sündmuste dubleerimise ja mälukeelde tõlkimisega, „kusjuures mitte selleks, et reaalsus mälu-

⁶ Aastatel 1899–1901 toimunud ülestõus oli suunatud välismaalaste ja lääne tsivilisatsiooni vastu Hiinas.

keeles fikseerida, vaid et korrigeerida seda reaalsust ja anda talle vastuvõetavam kuju. See tendents on lahutamatu mälu enda mõistest ja üldjuhul ka sellest, mida ekslikult nimetatakse subjektiivseks faktivalikuks” (Lotman 2001: 145).⁷ Folkloristina jääb üle ainult tõdeda, et see moonutatud tegelikkus, millele niisugune jutustaja oma reaalsuse üles ehitab, toetub väga suurel määral traditsioonilise rahvajutu arsenalile.

Muistendlikke jooni eluloojutustustes jälginud ungari folklorist Vilmos Voigt (1999) on rõhutanud tõe ja reaalsuse ebamäärasust neis juttudes. Voigt toob hulgaliselt näiteid, kus Ungarist väljarännanute jutte on kujundanud mitte niivõrd soov reaalsust edasi anda, kuivõrd hoopis inimeste valikuline mälu, nende soovunelmad ja fantaasiad. Nii on autobiograafilised tekstid Voigti arvates tulvil ebatõtt. Uurides neid tekste kui rahvajutte, toob ta mitmeid näiteid traditsiooniliste motiivide ja mudelite kohta neis lugudes. Ta püüab leida ka põhjusi, miks oma elust jutustavad inimesed fantaseerivad. Vilmos Voigt tõdeb, et valetamine on oluline fenomen just kaugel sündinud eluloojutustustes, neis lugudes, mida immigrantidest ungarlased rääkisid oma uuel kodumaal Ameerikas või Kanadas ja hiljem ka Ungaris. Üks tüüpilisemaid fantaasiaid väljarännanute eluloojutustustes on seotud ka nende sünnipära ja põlvnemisega. „Inimesed tahavad olla pärit tähtsatest, jõukatest ja haritud peredest ning nad ütlevad lihtsalt, et nad ongi. Inimesed tahavad olla väerika seisuse erilised esindajad (või ka vabadusvõitlejad, rahvuse või usulise repressiooni ohvrid vms) ja oma elulugudes esitlevadki nad end sellistena” (Voigt 1999: 170).

Sarnase personaalse eneseesitlusega seotud narratiivitsüklisse kuuluv fantastiline lugu pärineb Saaremaalt. Selle „autor” on nõukogude ajal, 1950. aastatel merel tormi kätte jäänuna poolkogemata Rootsi sattunud kalur Lembit. Sellest ajast mööda maailma meresid rännanud ja laevadel töötanud mees on jäänud üksikuks, sest hirmu pärast nõukogude võimu võimaliku kättemaksu ees kartis ta peret luua. Eesti iseseisvuse saabudes, juba vanas eas, oma kodusaares külla tulles on Lembit oma kodukülas rääkinud loo sellest, kuidas temast sai Inglise printsessi leedi Diana isa. See Lembitu eriskummaline lugu on tema kodukülas tuntud ja rohkesti arutlusainet ning ka nalja pakkunud. Tegemist oli kogukonnasisese looga, mida võõrastele ei tavatsetud rääkida. 2002. aasta välitöödel rääkis folkloristile sellest siiski üks mittekohalik naisterahvas, soovides, et lugu laiemalt ei avalikustataks.

...Jäid häтта ja see Rootsi piirivalve korjas nad üles. Ja siis see Lembit jäi sinna Rootsi ja temast sai meremees. Seilas mööda meresid ja kunagi oli sattunud Liverpuuli ja seal siis saanud tuttavaks ühe naisega, suhtlend temaga, siis läinud jälle merele. Kui ta oli kolme aasta pärast jälle sinna Liverpuuli tulnud, siis said jälle kokku ja naine näitas talle, et mul on sinu tütar, aga ma tegin väga hea partii. Abiellusin krahv Spenceriga ja tütre nimi on Diana.

[Naer.]

Ja Lembit siis räägibki, et kui see naine temale tõesti tõtt rääkis, siis tema tütar on Diana. Kui valetas, siis ei ole. Tema rohkem ei tea. Ja kui seda Lembitu pilti vaadata, siis nad on täpselt sarnased. [Naer.]

⁷ Juri Lotman toob siin luiskaja ning fantasöörina esile dekabrist Dmitri Zavališini ajaloolise isiku, kes oma luitunud ja ebahuvitavat elu huvitavamaks luiskas (Lotman 2001: 145–148).

No täpselt, mina ei kahtle selles. Kui seda pilti vaadata, siis seal ei saa teisiti ollagi. Sest Diana on ju vallaslaps? Oli? Spencer lapsendas ta. Kõik sobib. Lembit elab Gotlandil praegu. [---]

See on küll üks hästi vahva lugu. Ma naersin, et peaks sellele Kersnale [televisioonile] pureda andma, et peaks kromosoomi analüüsid tegema. Ega Lembit ise ei taha, et sellest räägitaks. Ta ei taha sekeldusi, mõtle, kui tuleks välja, et tulevane Inglise kuningas on siitsamast Üüdibe külast pärit. Häbi, häbi! Polegi lord ega krahv. Aga üldiselt pildi järgi ma ei kahtle selles. See Lembit ei mõtlend seda juttu välja. Lembit on ise haige ja tal peret ei olegi. Vanapoiss (ERA MD 286).

Esitaja soovi järgi toimides oleks toonane materjal jäänudki rahvaluule arhiivi vaid uurimise tarbeks, kui see poleks jõudnud 3. märtsi 2010. aasta ETV saatesse „Pealtnägija”⁸ ja sealt mõnevõrra hiljem Õhtulehte. Nüüd, avalikus meedias, sai sellest saatesarja üks hooaja jooksul kõige enam vastukaja ja kommentaare põhjustanud lugu (vt ka Pauts 2010).⁹ Folkloristina võib vaid nentida, et sellest juhtumist sai näide avalikku konteksti sattunud privaatselt loost. Külakogukonnas oli see delikaatne arutlusi, dialoogi ja ka nalja põhjustanud imeline lugu oma küla mehe sugulusest siniverelise perekonnaga, kus loo autorisse Lembitusse suhtuti respektiga kui oma kogukonna liikmesse, kelle elule ja saatusele kaasa tunti. Läände põgenemine oli nõukogude ajal ihaldatud ja hirmutav ühtaegu. Ihaldatud seetõttu, et inimene sai välja vabasse maailma. Hirmutav seetõttu, et osutusid ärälõigatuks oma kodumaast, sõpradest ja sugulastest ning kodumaale jääjad eeldasid äärmise õnnestumist vabas maailmas. Küllap püüdis asjaosaline selle muinasjutulise looga oma minevikku kodumaale jäänute ees korrigeerida, vastuvõetavamaks ja huvitavamaks teha. Kogukonnast kuulajaskond tajus ilmselt nii Lembitu loo nõrku kui ka ilusaid külgi ning elas ja tundis selle esitajale omal moel kaasa. Kõneleb ju Lembitu jutt väärtustest ja unistustest, mis on sõrulatele tuttavad ja mida nad respektierivad seetõttu, et Lembitu lugu räägib nende endi ajaloost ja saatusest. Avalikus meedias arutleti küll loo tõepära üle, toodi poolt- ja vastuargumente, kuid kommentaariumides pilati lugu ennast, selle jutustajaid ja ajakirjanduse ebaprofessionaalsust selle turuletoojana. Kokkuvõttes aga oli ju tegemist tabloidajakirjandusele väga sobiliku, lausa unelmatolooga, mille sisuks on müstiline põgenemine Läände, keelatud seks, skandaal, kõrge päritolu ja rahvuslikkus.

Järgnev näide on päritolulugudest küll mõnevõrra põikuv, aga ometi eestlaste eneseesitlusest mõndagi jutustav. Mõnikord võib tuntud kirjanikule omistatud tsitaat muutuda rahvaluuleks, linnamuistendiks. Keegi ei tea, kust see täpselt pärineb ja kuidas täpselt kõlab, aga kõik usuvad, et just nii see peab olema ning see kuulus mees on nõnda öelnud. Niisugune tsitaat võib täita ka hoopis olulist funktsiooni: tõsta ühe väikese rahva eneseteadvust.

⁸ 3. märtsi 2010. aasta „Pealtnägija” (vt <http://etv.err.ee/index.php?0557036>). Loo jõudmine avalikku meediasse ei sujunud sugugi kergesti, nagu ka Roald Johansson märgib Eda Kalmrele saadetud kirjas märtsis 2010. Selle juhtumi puhul on selgelt tajutavad meedia surve lugu avalikustada (ja müüa) ning kohaliku jutustaja oskamatus loo avaliku esitusega seotud probleeme tajuda. Põhiline jutustaja (Lembitu onutütar), keda intervjueriti, ei eeldanud, et tema „suusoojaks” räägitud lugu Lembitu oletatavast isadusest üldse saatesse läheb, ning helistas hiljem telesse palvega see lõik tema jutust välja jätta (vt ka Pauts 2010).

⁹ Vt <http://www.oh tuleht.ee/371538>

Kirjanik Ernest Hemingwayle omistatud eestlaste tähtsust maailmas rõhutav tsitaat – igas maailma sadamas võib kohata mõnd eestlast (eesti meremeest) – on üks selliseid. Seda lausungit teab iga eestlane ning vist enamik eestlasi on seda omal moel ka kasutanud, lisades, et nii on öelnud kirjanik Hemingway. Seda nn libatsitaati on kasutatud koolikirjandite teemana ja „paisatud” rahvusvahelisse meediasse 2002. aastal Tallinnas peetud Eurovisiooni Eestit tutvustavas filmiklipis.

Küsimus tsitaadi vastavusest kirjaliku allikaga ja selle olemasolust üldse hakkas mind huvitama 1990. aastate lõpul. Olles taas läbi lugenud kogu eesti keeles avaldatud Hemingway, alustasin ka ingliskeelsega ning tegin samal ajal katseks väikese küsitluse. Kõik vastajad – üks neist ka Tartu Ülikooli väliskirjanduse õppejõud – olid veendunud, et tsitaat on sellisel kujul kusagil olemas. Asukohaks pakuti mitmeid erinevaid Ernest Hemingway eesti keeles avaldamata teoseid. Tol korral ei saanud ma ühtki õiget vastust.

Õige vastus jõudis minuni hoopis Eesti Päevalehes avaldatud artiklite ning Enn Soosaare tõlke kaudu 1999. aastal (Rumm 1999; vt ka Larin 2004). Selgus, et oma 1937. aastal ilmunud romaani „To Have and Have Not” 24. peatükis kirjutab Hemingway tõesti eestlastest (*esthoniens*), keda lõunavetes kohata võib, aga need ei olegi elukutselised meremehed, vaid hoopis ajakirjanikud-rännumehed, kes „ootavad oma viimase kirjutise eest tšekki. Kui see saabub, purjetavad nad järgmisesse sadamasse ja kirjutavad järgmise saaga” (Hemingway 2001: 212).¹⁰

Nii et kirjanik Hemingway ei pidanud silmas ehk mitte just täpselt seda, mida lugematud hilisemad eestlastest tsiteerijad endi olulisuse kohta tema raamatust välja lugeda tahtsid.¹¹ Tänapäeval on eestlaste tähendus maailmas, eestlaste edu ja hakkamasaamine Läänes olnud jätkuv diskursus eesti ajakirjanduses ja eespool viidatud Lea Larini artikkel on üks näide sel teemal kirjutatud lugudest. Me võime tõdedagi, et meie ajal on üks põhilisi rahvusliku identiteedi konstrueerijaid ajakirjandus, mis on üle võtnud varasemad rahvajutustaja mallid ning vestab jutte tänapäeva eesti kangelastest. Ta loob identiteeti, kus on oluline enda määratlemine teiste kaudu: eestlane on sama-väärne või teistest parem.

Kangelased, kellega tänapäeval tahetakse lähedased või suguluses olla, ei ole enam vaid väepealikud ja riigijuhid. Need on pigem spordikuulsused ja poptähed. Olen täheldanud, et Eesti kirjutavas meedias on niisuguseid „suuri lugusid” tootnud nädalaleht Eesti Ekspress. Seal on ilmunud näiteks ajakirjanduslikud fiktsioonid sellest, et tundud saksa tennisist Boris Becker ja brasiilia vormelisõitja Ayrton Senna on tegelikult eestlased, kelle esivanemad on Eestist välja rännanud (Kaalep, Kangur 2001; vt ka Laurisaar 2006).

Kõik need lood eksponeerivad eestlaste edukust ja konkurentsivõimet maailmas ning ajakirjanduses kujutatakse eestlast tööka, ilusa ja andeka ini-

¹⁰ 2001. aastal ilmus Ernest Hemingway raamatu tõlge siiski ka eesti keeles; ingliskeelses versioonis vt Hemingway 1965: 240.

¹¹ Hellar Grabbi mälestusteraamatu järgi võis kirjanik Ernest Hemingway oma romaanis silmas pidada eestlastest meresõitjaid vendi Waltereid – Kõud, Jarilot, Ukut ja Ahtot. „Pole kahtlust, et kirjanik sai inspiratsiooni Ahto ja Kõu 1930. aastal Miamis ja hiljem New Yorgis sensatsiooni tekitanud retkest väikese purjepaadiga üle Atlandi ning Walterite järgnevast saabumisest Miamisse. 1930-ndatel aastatel Key Westis elanud Hemingway võis eestlasi seal ka isiklikult näha, kui Ahto ja Kõu peatusid sealses sadamas teel Miami Kariibi merele ja Kesk-Ameerikasse jaanuaris 1931” (Grabbi 2012: 341).

mesena. Niisugune liin domineeris ajakirjanduses tuntavalt Eesti Vabariigi taasiseseisvusaja algaastatel. Läti jutu-uurija, kolleeg Guntis Pakalns, kellega antud teemal konsulteerisin, väitis, et tol ajal loodi Lätis müüt, mida seal väga ka usuti. Nimelt, et emigratsioonis hinnati lätlasti kui väga häid töötajaid ja spetsialiste. Vähesed tunnistasid, et selle müüdi löid need, kes said tulla ja rääkida, kuidas neil elus vedas. Need, kellel ei vedanud, lihtsalt ei saanud ja ei tahtnud oma jutte jutustada.¹²

Siiski tundub, et tänapäeva ajakirjanduse „suurte lugudena” toodetud fiktsioonid teenivad eelkõige meelelahutuslikku eesmärki ja väga vähesed neist saavad suulise repertuaari osaks. Mõned siiski.

Rohkesti ažiotaazi, internetikommentaare ja suulist arutlusainest põhjustas tundmatu harrastusajaloolase Sulev Tammistu 1998. aasta 30. detsembri Eesti Ekspressi rubriigis „Fiktsioon” ilmunud artikkel „Kas Boriss Jeltsin on eestlane?” (Tammistu 1998). See oli lugu sellest, et Venemaa president Jeltsin on tegelikult eestlane. Tegemist oli pikema looga, mille tõepära, nagu paljude muudegi eespool toodud näidete puhul, on üles ehitatud kas jututegelaste nimede või nendes kujutatud isikute välisele sarnasusele. Antud juhtumil oli üks põhiargumente eesti estraadilaulja Kalmer Tennosaare ja Boriss Jeltsini väline sarnasus. Ekspressis avaldatud loo järgi oli Jeltsin 1941. aastal Siberisse küüditatud Tennosaare kaduma jäänud noorem vend Albert. Kogu fiktsioon sisaldas rohkesti tõestavaid üksikasju, lugu oli liigutav ja võis olla ka usutav eestlaste jaoks, kes olid tuttavad paljude Siberisse küüditatud lugudega, kus lapsed tõesti lahutati vanematest.

Viis aastat hiljem SL Õhtulehes (2003) seletab Kalmer Tennosaar 1998. aastal ilmunud artikli tagamaid.

Tuli kirjanik Toomas Kall (tema oligi see harrastusajaloolane Sulev Tammistu) ja küsis, et kas ma olen nõus, et luiskame Jeltsini sulle vennaks. Mina kõhklesin, aga ta lubas, et annab mulle lugeda. Andiski. Lugesin, vaatasin, täitsa huvitav lugu. Ja üllatavalt suur protsent inimesi võttis seda puhta kullana. Tuldi ja halati, et oi su vaene vennake. Mingi sarnasus mul Jeltsiniga tõesti on mingi nurga alt (Pino 2003).

Muide, Toomas Kall rakendas Jeltsini ja Tennosaare fiktsiooni luues sama ideed kui oma mõni aasta varem valminud mängufilmistsenaariumis „Minu Leninid” (Estinifilm 1997). Seal määras geniaalne eestlane Aleksander Kesküla ajaloo käigu – aitas kaasa Lenini karjäärile ja Oktoobrirevolutsioonile Venemaal. Analooget sketši kasutas ka Loone Ots oma näidendis „Koidula veri”.¹³ Siin on Vene tsaar Aleksander II Lydia Koidula armuke, nende ühine poeg aga kirjanik Juhan Liiv. Sama provokatiivne ja fantastiline, ametlikule ajalookirjutusele vastanduv oli Mark Soosaare ajakirjanduses avaldatud väide selle kohta, et Lydia Koidula on vanaema kaudu sugulussidemetes vene poeedi Aleksander Puškiniga (Soosaar 1999). See, vaid välisele sarnasusele rajatud spekulatsioon, äratas ka ajaloouurijate tähelepanu ja mitmeid vastuväited: „Koidula vanaema polnud veel sündinud, nii et Pärnus käimine ei

¹² Peaaegu samasse valdkonda kuuluvad Guntis Pakalnsi arvates kollase ajakirjanduse lood lätlastest, kes esitles ennast kui Madonnaga vahekorras olnut. – Guntis Pakalnsi 1. novembri 2003. aasta kirjast artikli autorile.

¹³ Esietendus Vanemuises 11. IV 2008. Raamat „Koidula veri ja teisi näidendeid” ilmus 2010. aastal kirjastuses Eesti Keele Sihtasutus.

saanud kuidagi Puškini verd eesti naise südamesse viia ega tema tugevat juuksekasvu mõjutada” (Tulp 1999).

Sisuliselt sama eestlaste osa ajaloos tähtsustavat joont, järgib 2001. aastal Eesti Ekspressis ilmunud ajalooline fiktsioon sellest, et Achilleus elas Setumaal ja Trooja sõda toimus Soomes (Virki 2001).¹⁴

Kokkuvõtteks

Cristina Bacchilega on muinasjuttude tänapäeva kasutust ja sõnumit analüüsidest täheldanud nende võimet taasluua ajalugu ning väärtusi. Ta on tõdenud ka seda, kuidas selle žanri maagia andis ja annab loojatele (jutustajatele, kirjanikele) vabaduse fantaasiatega mängida (Bacchilega 1997: 5, 24). Tõepoolest, neid eritekkelisi tekste koos vaadeldes tundub, et tegemist on postmodernse pillava ja provotseeriva, pärimust, ajalugu ja fantaasiat segundava ainesega, mis sulandab tuntud juttude tekste, motiive, käitumis- ja suhtumismalle ning interpretatsioone uueks rahvuslikuks mütoloogiaks.

Epp Annus on märkinud, et meie ajal on rahvuslik mütoloogia teadvustanud oma konstrueeritud loomuse, et harmoonilist minevikku, täiuslikkust ja ihade rahuldatus pole kunagi olnud ega saagi olema. „Aga see teadmine ei kaota veel vajadust ihaldada kättesaamatut. Postmodernistid kasutavad rahvuslikku mütoloogiat, segavad iha irooniaga, kujundavad müütilisi ruume, mille konstrueeritust nad ei salga” (Annus 2000: 92). Just nagu kirjanik Toomas Kall või Eesti Ekspressi ajakirjanikud.

Kõiki neid eespool toodud erisuguseid näiteid vaadeldes peaksime aganentima, et tegemist on jätkuva traditsiooniga, mis on kultuuriliselt elujõuline ja toimiv ka tänapäeval. Me ei pruugi neid fantaasialugusid ju eriti tõsiselt võtta, ometi artikuleerivad just need muistendi ja kuulujutu vormis lood eestlaste personaalseid ja rahvuslikke vajadusi ning igatsusi teatud (aja)perioodidel. See on iseenesest mõistetavgi, sest funktsionalistlikus plaanis töötab idee rahvajuttudest inimeste igatsuste, ootuste ja lootuste esiletõjajate-na¹⁵ endiselt üsna hästi. Diane E. Goldstein on märkinud linnamuistendite olulise karakteristikana seda, et neid räägitakse kui tõeseid või vähemalt usutavaid lugusid ja nad ärgitavad kuulajaid dialoogile (Goldstein 2004: 28). Tõepoolest, enamik neist traditsioonilistest tekstidest puudutavad meid vähemal või rohkemal määral ning kutsuvad arvamust avaldama, arutlema ning vaidlema, mõjutades nii paratamatult ka meie kollektiivset teadvust.

Oluline on see, et neid erinevatest allikatest, erinevatel aegadel ja erinevate autorite-jutustajate räägitud-kirjutatud jutte seob üks sisu: nad jutustavad meile meist endist, meile olulisest mõistete ja väärtuste süsteemist. Ühest küljest leiab neis lugudes tõesti väljenduse see üksikisiku ja rahva igatsus kõrgema sünnipära järele nagu XIX sajandi põlvnemislugudes, sest kõik need jutud avavad omal moel eestlaste latentse kultuurilise igatsuse parema päritolu ja isikliku ning rahvusliku õnnestumise järele. Teisalt võime ka nentida, et kõrvuti eksisteerivad nii väike traditsioon, mis (enamasti suuliselt)

¹⁴ Artiklis tuginetakse itaalia harrastusajaloolase Felice Vinci ideedele. Vt Felice Vinci „Homerose eeposte Läänemere päritolu” (Olion, 2008).

¹⁵ Näiteks Cristina Bacchilega kasutab väljendit *desire machines* 'igatsuste masinad' (Bacchilega 1997: 7, 148).

jutustab ennasteksponerivad „külajuttu” ja mitmete tänapäevaste meediate kaudu edasi kanduv rahvuslike „suurte lugude” vestmise traditsioon.

Neis juttudes püütakse rõhutada nii sarnasust kui ka olulisust (meie oleme nagu teised!), aga ka luua soovmõtlemisele tuginevat turvatunnet, sest just näiteks sõja ajal ja järel levinud kuuldused aitasid tollast maailma vastuvõetavamaks ja lootusrikkamaks muuta. Tundub, et isiklikku ja rahvuslikku õnnestumist mõõdetakse endiselt poliitiliselt mõjukate sugulussidemetega, tänapäeval aga üha rohkem ka spordi- või popiidolite lähedusega. Mitmete juttude järgi tundub eesti rahvuslik ikoon olevat kunagi varem või hiljuti välja rännanud ja (soovitavalt Läänes) edukalt läbi löönud eestlane. Nii ei too kogu see traditsioon enam niivõrd esile personaalse ja kitsama kogukonna soovmõtlemise mudelit, vaid on märk rahvuse laiemast enesemääratlemisest globaliseerivas maailmas, kus me tahame olla jätkuvalt olulised ja populaarsed. Seega oleme XXI sajandi alguse globaliseerunud maailmas jälle mõneti samas olukorras nagu XIX sajandi teisel poolel, kui tahtsime olla sakste sarnased.

Artikkel on seotud sihtfinantseeritava teadusteamaga SF0030181s08 „Folkloori narratiivsed aspektid. Võim, isiksus ja globaliseerumine”.

Arhiivimaterjalid

RKM II = Eesti Rahvaluule Arhiivi käsikirjalise kogu seeria.

ERA MD = Eesti Rahvaluule Arhiivi helikogu seeria.

Kirjandus

- A a r e l a i d, Aili 2012. Aili Aarelaid: identiteet pole ehteasjake. – Postimees 18. III. <http://arvamus.postimees.ee/778466/aili-aarelaid-identiteet-pole-ehteasjake/> (10. IV 2012).
- A l l e, August 1924. Juhan Jaik: Võrumaa jutud. Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus 1924. – Looming, nr 10, lk 808–810. <http://www.kirmus.ee/erni/pead/24pea07.html/> (10. IV 2012).
- A n n u s, Epp 2000. Kiigelaul mineviku ja tuleviku vahel: rahvuslikust mütoloogiast. – Looming, nr 1, lk 88–95.
- B a c c h i l e g a, Cristina 1997. Postmodern Fairy Tales. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- D é g h, Linda 2001. Legend and Belief. Bloomington–Indianapolis: Indiana University Press.
- F i n e, Gary Alan 1997. Rumor. – Folklore. An Encyclopedia of Beliefs, Customs, Tales, Music, and Art, 2. Toim Thomas A. Green. Santa Barbara, California: ABC-CLIO, lk 741–743.
- F i n e, Gary Alan, E l l i s, Bill 2010. The Global Grapevine. Why Rumors of Terrorism, Immigration, and Trade Matter. New York–Oxford: Oxford University Press.
- G o l d s t e i n, Diane E. 2004. Once Upon a Virus. AIDS Legends and Vernacular Risk Perception. Logan, Utah: Utah State University Press.
- G r a b b i, Hellar 2012. Seisata, aeg! Tartu: Ilmamaa.
- H e m i n g w a y, Ernest 1965. To Have and Have Not. New York: Charles Scribner's Sons.

- Hemingway, Ernest 2001. Kellel on ja kellel pole. Tõlkinud Mart Kangur. Tallinn: Kupar.
- Hinrikus, Rutt 2006. Sõja ajal kasvanud tüdrukud. Eesti naiste mälestused Saksa okupatsioonist. Tallinn: Tänapäev.
- Jansson, Kaido 2002. Kommentaar: Eesti ja Hiina suhted läbi ajaloo. – Postimees 12. VI.
- Jaik, Juhan 2008. Võrumaa jutud. Tallinn: Kirjastus Canopus. (Esmatrükk 1924).
- Kaalep, Tiina, Kangur, Paavo 2001. Boris Becker – kõige kuulsam eestlane. – Eesti Ekspress 29. III.
- Kalmre, Eda 1996. Vorstivabrikust kassitoiduni. – Mängult-päriselt. Tänapäeva folkloorist II. Tartu: Eesti Rahvaluule Arhiiv, Eesti Keele Instituut, lk 136–155.
- Kalmre, Eda 2008. Muistendi ja kuulujutu karakteristikatest. – Hirm ja võoraviha sõjajärgses Tartus. Tänapäeva folkloorist 7. Tartu: EKM Teaduskirjastus, lk 28–30.
- Kalmre, Eda 2010. Mõisad, mõisahärrad ja maarahvas. – Mäetagused, nr 46. Hüperajakiri, lk 179–184. – <http://www.folklore.ee/tagused/nr46/r02.pdf> (10. IV 2012).
- Karjahärm, Toomas 1995. Eesti rahvusluse idee. – Akadeemia, nr 10, lk 2051–2077.
- Kruus Hans 1939. Väikerahvalik tunnetus eesti ühiskondlikus mõttes. Jakob Hurda 100. sünnipäeva puhul. – Ajalooline Ajakiri, nr 3, lk 136–147.
- Kukk, Kristi 2003. Mütologiseeritud ajaloo rollist eesti rahvuse arengus. – Vikerkaar, nr 10–11, lk 98–107.
- Larin, Lea 2004. Kaks eestlast igas sadamas. – Eesti Päevaleht, 6. III.
- Laurisaar, Riho 2006. Vahva rätsep, Lennart Meri, Koodi-Jaan ja vennad Voitkad. – Eesti Päevaleht 23. XII.
- Lotman, Juri 2001. Kultuur ja plahvatus. Varrak.
- Mathisen, Stein R. 1993. Folklore and Cultural Identity. – Nordic Frontiers. NIF Publications 27. Turku: Nordic Institute of Folklore, lk 35–47.
- Møllegaard, Kristen 2006. The Fairy-Tale Paradigm: Contemporary legend on Hans Christian Andersen's Parentage. – Contemporary Legend. New Series, Vol. 8, 2005, lk 28–46.
- Pauts, Katrin 2010. Printsess Diana Saaremaa päritolu – tõde või meremehe pettekujutus? – Õhtuleht 22. III.
- Pino, Jüri 2003. Kalmer Tennosaar: peaks mälestusi kirja panema, aga laiskus ei lase. – SL Õhtuleht 22. XI.
- Roos, Jaan 2000. Läbi punase öö. II. 1947. aasta päevik. Tartu: Eesti Kirjanduse Selts.
- Rumm, Hannes 1999. Eestlased ja Hemingway. – Eesti Päevaleht 19. X. – <http://www.epl.ee/news/arvamus/eestlased-ja-hemingway.d?id=50777997> (11. X 2011).
- Soosaar, Mark 1999. Soosaar: Puškin ja Koidula on sugulased. – SL Õhtuleht 26. VII. <http://www.ohhtuleht.ee/60089> (vaadatud 10. IV 2012).
- Tamm, Marek 2003. Monumentaalne ajalugu. Mida me mäletame Eesti ajaloost? – Vikerkaar, nr 10–11, lk 60–68.
- Tammistu, Sulev 1998. Kas Boriss Jeltsin on eestlane? – Eesti Ekspress 30. XII. <http://paber.ekspress.ee/Arhiiv/1998/53/Aosa/Fiktsioon.html> (11. X 2011).

- Tu l p, Ants 1999. Soosaare Koidula-Puškin. – SL Õhtuleht 31. VII (<http://www.ohhtuleht.ee/60404>) (11. X 2011)
- Tu r n e r, Patricia A. 1993. I Heard it through the Grapevine. Rumor in African-American Culture. Berkeley–Los Angeles–London: University of Californian Press.
- Ve i d e m a n n, Rein 2000. Eesti rahvuse kujunemine semiootilisest aspektist. – Akadeemia, nr 9, lk 1811–1823.
- Vi r k i, Tarmo 2001. Trooja sõda peeti Soomes. – Eesti Ekspress 20. XII.
- Vo i g t, Vilmos 1999. Why Do People Lie? Origins of the Biographical Legend Pattern. – Suggestions Towards a Theory of Folklore. Budapest: Mundus Hungarian University Press, lk 160–180.
- W y c k o f f, Donna 1993. Why a Legend? Contemporary Legends as Community Ritual. – Contemporary Legend, Vol. 3, lk 1–36.

„Great stories” of a Small Nation – Self-Presentation Constructed through Folktales

Keywords: national identity, personal identity, rumour, urban legend

The article discusses how rumours and legends work together in creating national and personal identity. The subject matter is a narrative cycle centered around so-called stories of descendance. According to these stories, a number of famous people such as Harry S. Truman, Benito Mussolini, Franklin Delano Roosevelt, Boris Yeltsin, Boris Becker, Ayrton Senna da Silva, Lady Diana etc are either Estonians or have Estonian ancestors. Following these stories through many different sources and material (archival texts, memories, diaries, literature, media, pop culture) we can observe how vibrant this discourse has been and still is today. We may take these stories with a grain of salt, but these legends and rumours certainly articulate the beliefs and wishes of Estonians as well as provoke debate about the described events, their credibility and interpretation.

Eda Kalmre (b. 1958), PhD, senior researcher, Folklore Department of the Estonian Literary Museum, eda@folklore.ee